

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

3|2010:

Miroslav Donutil podpořil natáčení Nikoly Šuhaje – J. Hořec v pamětech o Podkarpatské Rusi – Skejušan slavil výročí – Berehovo, město vína – O nepochopitelné byrokracii úřadů – Vzpomínky Ireny Preislerové na Mukačevo – Víte něco o Václavu Holíkoví?

Týden v Jasíně po dvou letech

I když znáte řadu pěkných míst, některá musíte vidět častěji; asi proto mě po dvou letech opět uvítala Jasína. Věvec hor obklopující městečko nepostrádá zvláštní půvab, některé vrcholy lákají k náročným výstupům, aby poutníka odměnily čarokrásnými výhledy.

Pod Hoverlou jsem s potěšením zaznamenal významnou změnu znamenající sblížení obou našich turistických světů. V krajině pod Karpaty začali značit cesty – a navíc podle našeho vzoru. Jestliže se přeme, zda je vhodnější český způsob ukazatelů v kilometrech, nebo slovenský s časovými údaji – zde budou uspokojeni všichni. Oběma se vychází vstříc, na tabulkách jsou oba způsoby. V této věci se vracím k ložiskému číslu našeho časopisu, kde byl otisknuto, aby se upustilo od značkování cest. Nechte volnou přírodu, můžete se orientovat kompasem – bylo tam proklamováno. Současný čilý ruch na horských cestách zrodily právě značky (na Hoverlu vedou dokonce tři značené cesty z několika stran!). Regulovaná turistika chrání chodce a zabráňuje devastaci krajiny.

(Pokračování na str. 2)

Foto: Angelo Purgert

Z natáčení Nikoly Šuhaje

Pozvánky

Výkonný výbor SPPR vás zve na dokumentární film

Marka Škopa

OSADNÉ,

vítěze soutěže dokumentů na filmovém festivalu v Karlových Varech. Promítání a beseda se uskuteční v **pondělí 6. prosince 2010 v 16 hodin ve společenském sále Domu národnostních menšin**

v Praze 2, Vocelova 3 (metro C, 3 min. od Nám. I. P. Pavlova)

Po projekci se uskuteční beseda, jejímž hostem bude výtvarník, karikaturista a rusínsky aktivista **FEDOR VICO**, jeden z protagonistů filmu Osadné, který představí i výběr ze svých karikatur.

Zve vás na hudebně literární odpoledne

s **kytarovým virtuosem**

prof. ŠTĚPÁNEM RAKEM,

které se bude konat v **úterý 18. ledna 2011 v 16 hodin ve společenském sále Domu národnostních menšin** v Praze 2, Vocelova 3. Bližší o programu v prosincové čísle časopisu.

Podkarpatoruským dětem se na Vysočině líbilo

Partnerské regiony kraj Vysočina a Zakarpatská oblast Ukrajiny mají za sebou další úspěšný projekt. Dvacet dětí z Podkarpatska a dva dospělí se v červenci letošního roku účastnili letního tábora na Vysočině. Měli tak jedinečnou možnost poznat, jak tráví prázdniny české děti, seznámit se s novými kamarády, zahrát si zajímavé soutěže a hry a poznat krásnou českou přírodu.

Letní tábor zorganizoval dům dětí a mládeže Junior z Chotěboře. „Zpočátku jsme se obávali jazykové bariéry, ale děti se rychle spřátelily, bez problémů si porozuměly. Dokonce z vlastní iniciativy uspořádaly česko-ukrajinské divadelní představení,“ zhodnotil atmosféru na táboře jeden z organizátorů. Táborníky navštívil také Zdeněk Kadlec, ředitel Krajského

úřadu kraje Vysočina, a předal jim drobné prezentační dárky za kraj. „V táboře byla cítit příjemná a přátelská atmosféra. Setkávání dětí a mládeže je jednou z oblastí, která by se měla do budoucna v rámci spolupráce regionů podporovat,“ uvedl. Kateřina Nedvědová, jejímž úkolem je koordinace projektů spolupráce mezi oběma kraji, zmínila, že zaznamenává zvýšený zájem o reciproční aktivitu. „Občas se ozývají rodiče dětí z našeho kraje, zda nepořádáme nějaké prázdninové rekreační a poznávací pobyty v Zakarpatské oblasti. Prozatím pro ně nemáme kladnou odpověď...“, dodává s úsměvem a pomýšlí už na další možné směry rozvoje mezinárodního partnerství.

(red.)

Týden v Jasíně po dvou letech

(Dokončení ze str. 1)

Jasina mě přivítala nečekanou změnou. Stal jsem se zde svědkem velké proměny tohoto venkovského města. Nevzhledné obchody a krámy podél hlavní „třídy“ se stanou brzo minulostí, neboť střed obce přebudoval jakýsi investor – bohatec v moderní obchodní centrum. Za budovou kdysi plánovaného rakouského hotelu vyrůstá nové středisko nákupů, jež má podobu podkopy s řadou galerijních obchůdků – každý pro jiný sortiment. Od této vkusně vybudované obchodní základny je oddělena tržnice skládající se z mnoha dlouhých pultů, kde bude radost nakupovat ovoce a zeleninu. Vedle se připravuje nezbytné parkoviště pro trhovce. Těž obecní radní se odhodlali od naší minulé návštěvy obec zvelebovat, seč jim finance stačí. Vnímavý návštěvník oceňuje budování velmi potřebné regulace Tisy, která město při povodních tolik sužuje. Jinak se obec zatím na víc nezmůže. Odkryté kanály stále hrozí, veřejné osvětlení je nedostatečné, nekázeň řidičů zůstává stále problémem, není důsledně postihována. S dojetím jsem sledoval starší rodičovský pár kladoucí květiny ke stromu, u něhož našel smrt jejich syn vinou údajně opilého motoristy...

Byli jsme spokojeni s ubytováním i stravou v nově otevřeném hotýlku v blízkosti pekárny, kde si bylo možno koupit chleba doslova přímo od pece. Zde jsme mohli pozorovat výheň živou dřevem. Jinak co se týká nákupu: hřivna ke koruně klesla asi dva ku jedné, avšak ceny produktů se zvýšily. I tak však nejsme v nevýhodě. Např. za bochník chleba přímo od pece jsme zaplatili asi 7 korun, kilo hroznů stálo 20 korun, meloun stál sedm korun za kilogram. Vyplatí se tu koupit náramkové hodinky – ty stojí v rozmezí 120–350 korun. Podobně levně pořídíte tvrdý alkohol či cigarety.

Protože však místní mají nízké mzdy i důchody, ceny nejsou pro obyvatele zrovna výhodné. Hlavní starostí zůstává velká nezaměstnanost.

A jinak? Podkarpatská Rus se k vyspělým zemím přibližuje milovými kroky svými klady i zlovyky – například čmáranicemi po fasádách...

JAN ROMAN

Foto: Angelo Purgert

V Koločavě se natácel Nikola Šuhaj

Klienti ústavů sociální péče ze čtyř zemí natáčeli koncem letošního srpna v zakarpatské Koločavě příběh Nikolaj Šuhaje. Inspirací pro natáčení byla známá kniha Ivana Olbrachta Nikola Šuhaj loupežník z roku 1933. Skupina z Ústavu sociální péče v Těchobuzi přizvala k natáčení po loňské úspěšné spolupráci další partnery a během devíti dnů příběh natočila. Hotový film bude uveden v červnu 2011 na mezinárodním filmovém festivalu (ne)herců s mentálním a kombinovaným postižením Mental Power Prague Film Festival, který se uskuteční v Praze. „Už během natáčení se ukázalo, že výběr díla byl velice šťastný a bude žhavým adeptem na slušné umístění v soutěži,“ uvedl radní kraje pro oblast sociálních věcí Petr Krčál.

Příběh lásky a zrahy nenatáčeli profesionální herci, ale klienti ústavů pro mentálně postižené ze čtyř zemí – České republiky (ÚSPMP Těchobuz, kraj Vysočina), Slovenska (DSS Zavar pri Trnavě), Polska (DPS Lanowa, Krakov) a Ukrajiny (ÚSP Vilšany, Zakarpatská oblast Ukrajiny), film natáčela Televize R1 Vysočina. „Na základě zkušeností, které jsme získali při obdobném projektu v Polsku, je našim záměrem pokračovat v úspěšné mezinárodní spolupráci v oblasti sociální integrace a inkluze klientů organizací poskytujícími sociální služby a připravit a uskutečnit další program, ve kterém by lidé s mentálním postižením získali možnost

seberealizace prostřednictvím umění,“ řekla Simona Tomanová, ředitelka ÚSPMP Těchobuz, která byla hlavní iniciátorkou projektu.

Podívat se na natáčení a podpořit projekt přijeli také zástupci Vysočiny v čele s Petrem Krčálem, radním kraje pro sociální oblast, a Zdeňkem Kadlecem, ředitelem krajského úřadu, a zástupci vedení našeho partnerského regionu Zakarpatské oblasti Ukrajiny včetně poslance ukrajinského parlamentu Stanislava Arževitina. Podporu projektu, celému přípravnému týmu a především hercům vyslovil jeden z nejznámějších českých umělců Miroslav Donutil, který ztvárnil roli Nikolaj Šuhaje v legendárním filmu Balada pro banditu. Slavnostní premiéra filmu na Vysočině – první představení filmu (sponzorům, představitelům kraje a veřejnosti) se uskuteční už v listopadu 2010.

Koločava proslula jako rodiště obávaného loupežníka a hrdiny literárního díla Ivana Olbrachta - Nikola Šuhaj loupežník. Ve vesnici je škola s muzeem a bustou Ivana Olbrachta. U dřevěného kostela, ležícího u silnice směrem na Siněvir, se nachází hroby českých četníků, zabitých Nikolou Šuhajem, na hřbitově blízce na náměstí jsou hroby Eržiky a Nikolaj. Za hřbitovem je muzeum československé školy a také nový skanzen. Ivan Olbracht na Podkarpatské Rusi vytvořil stěžejní díla své literární tvorby.

(red.)

Ladislav Smoljak v českém i rusínském nebi

Ještě na sklonku loňského roku nám pro časopis Podkarpatská Rus č. 4/2009 řekl pár vět o svých rusínských kořenech a vztahu k Rusům; to už ale byl těžce nemocen. Ladislav SMOLJAK podlehl rakovině 6. června letošního roku ve věku 78 let. Výrazně se zapsal do historie české kultury jako spoluvůdce legendárního autorského divadla, jako dramatik i scénárista, dobře je známý i jako filmový režisér a herec. Obdivuhodný je především způsob, jakým se mu společně se Zdeňkem Svěrákem podařilo uvést do širokého povědomí osobnost fiktivního velíkána Járy Cimrmana, který dnes patří ke specifickým fenoménům dávno přesahujícím kulturní rámec. V roce 1952 maturoval na gymnáziu, vystudoval na pedagogické fakultě matematiku a fyziku, poté působil jako asistent Univerzity Karlovy na fakultě jaderné fyziky a vyučoval matematiku a fyziku na střední škole. V šedesátých letech vedl kulturní rubriku v Mladém světě, pak

působil jako redaktor v nakladatelství Mladá fronta. Jára Cimrman se zrodil v roce 1966 původně v rozhlasovém pořadu Vinárna U pavouka, Pak jej autoři proměnili v divadelní postavu. První představení Akt mělo premiéru r. 1967. Potom přišly další hry (Vyšetřování ztráty třídní knihy, Domácí zabijačka, Hospoda na mýtince, Cimrman v říši hudby, Dlouhý, Široký a Krátkozraký, Posel z Liptákova atd.) – až k závěrečnému opusu České nebe. Ladislav Smoljak psal i režisoval divadelní hry, kromě Divadla Járy Cimrmana hrál v mnoha filmech (Marečku, podejte mi pero, Vrchní, prchni, Trhák a další). Některé jeho texty byly poznamenány cenzurními zásahy komunistické moci (Lijavec). Do posledních dnů života byl velmi aktivní, na divadelním jevišti stál naposledy 27. května 2010 v představení České nebe Divadla Járy Cimrmana.

(ap)

Podkarpatská Rus s něžnou maminkou a přírodním tatínkem

„Můj Menčul na Podkarpatské Rusi je nádhera i žal, mamincina laskavá krajina, do které jsem se narodil, ale i světlo a tma, které jdou s námi celý život...“

To je začátek jednoho z mnoha odstavců knihy *Poválečná léta* (288 stran (Mladá fronta 2010), kterou napsal Jaromír Hořec (1921–2009), ale jejího vydání se již nedožil. Ke svým pamětem přistoupil poněkud později, stihl je sepsat pouze do roku 1950, třebaže jeho projekt zahrnoval i další velmi těžká období, ale i nadějně Pražské jaro 1968 a cestu ineditního nakladatele se samizdatovými knihami v létech totality. Leč – dílo zůstalo nedopsáno.

Avšak stopa, kterou zde zanechal, je zřetelná a nepřehlédnutelná. Znal jsem ho jako svého prvního šéfredaktora a zakladatele *Mladé fronty*, později jako novinářského kolegu, kdy nás oba spolu s tisíci dalšími postihly po srpnu 1968 existenční svízele; znal jsem ho i jako vrstevníka s povznájejícím vztahem k T. G. Masarykovi, do školy s jehož jménem v Užhorodě chodil, ale také jako vpravdě zemitého člověka, který nikdy nezapomínal na svůj původ, své dětství a podkarpatoruské přátele.

Po roce 1989 se dokonce stal předsedou nově vzniklé Společnosti přátel Podkarpatské Rusi nejen pro ten svůj původ, ale zejména proto, že se s tou jeho zemí děly nepravostí. Kolikrát jsem od něho slyšel o proradnosti Stalina a potupném protiprávním zacházení, doprovázeném lživými argumenty, s Podkarpatskou Rusí. Stalin dopustil, spíše však nařídil, aby oficiální vládní delegace čs. vlády byla odtud potupně vyhnána a naši váleční i pováleční politikové uvažovali vůči této neúprosné, zastrášující a vyděračské realitě jako úzkoprsí pragmatici. Situace vyvrcholila zjevnou zradou nekompetentních československých orgánů.

Ve své knize věnuje Jaromír Hořec úvodní kapitolu s názvem *Moje Podkarpatorusko*. V ní se přiznává: „I já podlehl v roce 1945 zvěstem, že se to vše děje z vůle lidu a že bychom proto neměli bránit, aby se jejich přání uskutečnilo.“ Rozepisuje se o tom, že celý narychlo svolaný „mukačevský sjezd“ v roce 1944 byl nehorázným podvodem, podpisy po vesnicích se získávaly za to, že se lidem slibovaly potraviny, ošacení a vláda v obcích.

Tehdejší čs. vláda, když koncem června 1945 jednala o připojení Podkarpatoruska k Sovětskému svazu a schválila je, neměla k ničemu takovému oprávnění. Při těchto jednáních se „vyznamenali“ hlavně čeští a slovenští komunisté. Tehdejší předseda vlády Zdeněk Fierlinger se při podpisu smlouvy v Moskvě dopustil velezrady tím, že rozhodl vzdát se části našeho území. Kde zůstala prohlášení o tom, že cílem je obnovit Československo celistvé a s hranicemi, platnými před mnichovským diktátem?

A dnes po rozpadu Sovětského svazu? Samostatná Ukrajina je mocenským pánem nad Podkarpatskou Rusí, ukrajinský režim neuznává Rusy jako národnost a mnoho věcí v této zemi má

daleko k demokracii. „Zůstal tu veliký problém i pro novou Evropu, aby v ní podkarpatoruská země existovala vedle ostatních zemí se stejným právem na svobodu, jaké mají oni,“ píše Jaromír Hořec ve svých pamětech.

Našeho čtenáře zaujme další kapitola o vyprávění o mamince Ludmile – „sestře něhy“, jak ji nazývá autor, a pro jejíž krásu ji dnes proslavený předválečný fotograf František Drtikol vyfotografoval.

Rovněž kapitola o autorově otci stopuje prvky rodových genů. Periodikum Podkarpatoruské hlasy byly českým listem, který lesník Karel Halbhüber odebíral spolu s Národním osvobozením. Z nich budoucí novinář, básník a spisovatel, jenž si zvolil poetické jméno Hořec, vystříhal nejzajímavější články a vytvářel vlastní noviny včetně kreseb a obrázků. Už v legiích se Hořcův tatínek nejvíce uplatnil svou loveckou puškou, když bylo třeba zásobovat kuchyni a přinést na pekáč zajíce. „Po lidech jsme nestříleli,“ vyprávěl, „když nám dali bolševici pokoj, nechali jsme je na pokoji i my. Vydali jsme se na dlouhou anabázi po sibiřské magistrále dál na východ, ale na každé stanici jsme na ně narazili. Museli jsme se bránit...“

Hořcův otec zůstal na Podkarpatsku dvanáct let – až do jara roku 1932. Hned po svatbě se jeho třináctiletá žena s ním rozjela do Chustu. Byl ve svém živlu, práce ho bavila, v září 1920 ho jmenovali přednostou okresní lesní správy, po sedmi letech se stěhovali do vlastního domku v Užhorodu. „Vidím před sebou tátu, když se vracel z nedělního honu, ověšený trofejemi, přes krk zajíce a v obou rukou krásně zbarvené bažanty a koroptve. A my mu běželi vstříc s hurovským pokřikem.“

Otec se staral nejen o lesní hospodářství, ale i o práci na pilách při zpracování dřeva, také o otop domácností. Lesy byl nutno vyčistit, aby se nerozmožli škůdci. „Lidé měli tátu rádi, domluvil se s nimi jejich řečí a měl pochopení po lidské svízele a těžkosti jejich života. Dával lesním dělníkům vydělávat...“ Sbíraly se žalu-

Jaromír Hořec (1921–2009)

dy, jasanová a lipová semena. Ocituje uznání zemědělského inspektora z roku 1925, která napsal do hodnocení Hořcova tatínka coby lesního správce v Chustu: „Jeho zásluhou mnohé obce získaly za mimořádné lesní těžby velmi cenné poloniny a pastviny, případně ornou půdu, čímž valně přispěl ke konsolidaci celého rajónu. V obvodu okresní lesní správy v Chustu nikdy nedošlo k výtržnostem pro zalesňování, poněvadž pan Halbhüber svým taktem a zkušeností vždy dovedl spor mírnou cestou likvidovat.“

Nakonec se Hořcův tatínek staral o pražské lesy v Šárce, Modřanech, Krči, Bohnicích a Ďáblicích. Tady byl nejšťastnější – mezi svými lesy, háji a školkami. Nezahálel ani jako dřívější legionář, měl zásluhu na odhalení sochy zborovského bojovníka v Praze –Spořilově, kde rodina bydlela. Psal také do České myslivosti, Nivy a Rolnických listů své malé prózy, v nichž vzpomínal na podkarpatoruské lovy, a v nichž uvažoval také o zalesňování pustých a neplodných pozemků.

Halbhüber – to je vlastně něco jako majitel půlky lánu – půlláník. Přitom všichni příbuzní s tímto jménem byli Češi jak polena. Však také hned po roce 1945 podávali žádost o změnu příjmení – nejčastěji z Halbhüber na Habr. Jaromír si vymyslel a oblíbil hořec, tu horskou rostlinu z Podkarpatské Rusi, nic nedbal, že vznikaly problémy, když úřady kroutily hlavou nad tím, že otec, synové, příbuzní se jmenují každý jinak.

Přečtete si Hořcova knížku, byl našim blízkým přítelem. Celý život zápasil, mnohé boje vyhrával, ale to, že v těch předešlých byl mnohokrát poražen. Bylo tomu tak už koncem čtyřicátých let: sotva zkonsolidoval poměry v nově vzniklém deníku mladých lidí, upadl u komunistických mocipánů a nesmiřitelných ideologů v nemilost pro své svobodomyšlné názory v poezii hořkého vzdu. Celá tvorba jeho vrstevníků byla po tzv. vítězném únoru obětována v samém rozletu, a to s krutou, až nenávisťou kritikou Ladislava Štolla, Gustava Bareše, Jiřího Taura – poslušných slouhů největšího komunistického tlučuby Václava Kopeckého.

Jaromír Hořec byl nesmlouvavý, ale spravedlivý. V knize hodnotí i některé své chyby a to mu slouží ke cti. Jeho paměti patří do fondu české literatury a žurnalistiky jako málokterý jiný. Už mu za ně můžeme děkovat jenom posmrtně, ale jeho i jejich duch je živý a životadámý. To je ostatně jejich nejvyšší hodnota

MIROSLAV SÍGL

Scházíme se rádi a s pocitem uspokojení

V Jindřichově Hradci bylo minulé období úspěšné zvláště v činnosti odbočky pro veřejnost. Uskutečnili jsme v městské knihovně besedu s přednáškou na téma „Turistika a lidé na Podkarpatské Rusi“ a dokonce čtyři fotografické výstavy, spolupracovali jsme s DDM v Jindřichově Hradci. Vzhledem k nedostatku peněz jsme společně sami na sebe, mnohé děláme zdarma.

Máme stále stejný styl a zaměření činnosti. Prezentujeme se na veřejnosti, jsme známi svým vstřícným vztahem k Zakarpatské Ukrajině, bývalé Podkarpatské Rusi. Snažíme se seznámat zájemce s historií a současností tohoto regionu, máme poradenskou službu pro zájemce o návštěvu Podkarpátí. Máme docela slušnou knihovnu, zdědili jsme zajímavou literaturu pana Regece a dalších, kteří žili nebo měli vztah k tomuto našemu bývalému území. V budoucnu chceme věnovat více pozornosti členské základně. Je známo, že organizace stárne, musíme se snažit přijímat nové členy. Podařilo se nám získat 6 členů a snažíme se získat další.

Všichni členové výboru jsou pracovití a na každou akci chodíme s pocitem osobního uspokojení a vzájemně se respektujeme. Za oběta-

vost bych chtěl poděkovat zvláště panu Jarošovi. V letošním roce pokračujeme ve společných akcích, na něž zveme všechny členy. Např. v květnu jsme připravili výlet do Třeboně spojený s exkurzí do známého pivovaru „Regent“, jehož ředitel má osobní vztah k P. R. Rádi bychom s ním nadále spolupracovali.

V září byl na programu dvoudenní výlet na středisko DDM s názvem „Tokaniště“, na rakouských hranicích, kde je nádherná příroda, možnost houbaření, turistiky a sportu. Tímto způsobem stmelujeme naši členskou základnu. Každý rok organizuje naše členka zájezd do termálních lázní v Maďarsku. Chceme zlepšit i publikační a informační činnost v místním tisku, pravidelně posíláme zprávu o naší činnosti Městskému úřadu.

Pokud chceme pokračovat v činnosti, která bude ctít přijaté zásady ve stanovách, musí mít naše práce smysl. Především každý zástupce organizace by si měl uvědomit zodpovědnost za členskou základnu, znát její názor a brát jej v úvahu.

JIŘÍ VETÝŠKA

(Z vystoupení na valné hromadě 2010)

Foto František Vojt

Lazenština, pohled do krajiny

Skejušan slavil dvacáté výročí

Chomutovský rusínský soubor Skejušan oslavil 20. výročí svého vzniku. K jubileu uspořádal setkání rodáků a příznivců (15. 5.). Soubor přijel pozdravit i folklorní soubor Barvínek z Kamienky na Slovensku, rodné obce našich prapředků. Sešlo se na 200 osob; přijeli také přátelé z Troskotovic u Znojma, Pacova, Mostu, Karlových Varů a dokonce ze Šumavy. Hostem z magistrátu města Chomutova byla paní Kamila Vrtišková, předsedkyně rady národnostních menšin.

Po zprávě o činnosti souboru začal hlavní program. Skejušan zazpíval několik písní a předvedl scénku, s kterou kdysi začínal: „Požehnaní a čepení nevěsty“. V první polovině programu vystoupil také Barvínek, který v dvacetiminutovém vstupu zazpíval a představil scénku. Barvínek ve svém pásmu připomněl, jak těžký život měli kdysi drátníci, soubor

zazpíval a zatancoval, na harmoniku hrál vedoucí pan Ing. Martin Karaš. Ve druhé části programu předvedl Skejušan pásmo „Krčma“ a několik písní. Celé to bylo to úchvatné, strhující a zároveň vyčerpávající, program trval přes dvě hodiny! Po občerstvení a přestávce nám ještě zahrála hudba pana Dupáka. Tančilo se, zpívalo, všichni se zapojili, nikdo neseděl.

Soubor upřímně děkuje všem, kteří přijali pozvání a přispěli k obohacení programu, Osobně bych ráda nakonec poděkovala všem členům souboru za dvacet let spolupráce a nadšení. Díky patří také Ministerstvu kultury ČR, Magistrátu města Chomutova, Severočeským dolům, Vinným sklepům Chomutov, MUDr. Beranové, firmě Optika Slavíková za finanční podporu. Zvláštní poděkování patří paní Marii Malcovské, Miluši Bittnerové a Kateřině Malcovské.

KATEŘINA ROMAŇÁKOVÁ

Publikace o Podkarpatské Rusi

Dovolujeme si upozornit zvláště naše nové členy a připomenout všem ostatním, že Společnost přátel Podkarpatské Rusi vydala za dobu své existence téměř tři desítky publikací s tématem Podkarpatské Rusi. Jsou to historické studie, dokumenty, stati nebo vzpomínky těch jejichž osudy jsou nějakým způsobem spjaty s touto zemí pod Karpaty. Vydali jsme ale i sbírky poezie nebo krátkých próz. **Úplný seznam těchto publikací naleznete na našich webových stránkách www.podkarpatskarus.cz a na vyžádání na adrese: Jiří Havel, Rostislava 11, 140 00 Praha 4, mail: j.v.havel@seznam.cz.**

Na téže adrese si můžete naše knihy objednat a budou vám bezprostředně zaslány na dobírku poštou.

Pro členy SPPR platí některé již dříve ohlášené slevy. Jednak na publikace vydané do roku 2001 – šest vámi vybraných publikací, může jich být i víc od jednoho titulu, účtujeme pouhých 100 Kč. Platí pochopitelně pouze do vyčerpání zásob, což u některých titulů znamená několik posledních výtisků! Stokorunu lze vložit i do dopisu, lépe doporučeného, odeslat na výše uvedenou adresu a objednané publikace obdržíte bez účtování poštovného. U novějších publikací, vydaných po roce 2001, poskytujeme slevu 50% z poštovného, u objednávek nad 200 Kč. Prosíme ale, v tomto případě, uvést u objednávky vaše identifikační členské číslo, které máte v členské legitimaci nebo u adresy při obdržení tohoto časopisu, abychom věděli, že jde skutečně o člena SPPR.

Přejeme vám příjemné čtenářské zážitky a hodně radosti, pokud se rozhodnete naše publikace věnovat svým blízkým jako vánoční dárek. (jh)

Mária Malcovská už není mezi námi

Po uzávěrce tohoto čísla nás zastihla smutná zpráva: zemřela Mária Malcovská, rusínská spisovatelka a publicistka; v rusínském jazyce vydala řadu knih, dlouhá léta byla redaktorkou rusínského časopisu Narodny novinky v Prešově, redigovala rubriku v našem časopise Rodnyj kraj. Působila také na Prešovské univerzitě. Za svou literární činnost jí byla udělena prestižní Cena Alexandra Duchnoviče. Vzpomínku na významnou autorku a naši věrnou přítelkyni přineseme v příštím čísle.

(red.)

Berehovo - město, kde se daří dobrému vínu

Podle tradice založil město Berehovo princ Lambert, nejmladší syn krále Bély I. (1061-1063), jemuž patřila tato část země jako úřední knížectví. Po něm se město nazývalo „villa Lamperthi“ nebo jedním slovem Lampertháza a ještě později Luprechtsas. Jméno Beregszász (Beregsás) se vyskytuje v listinách poprvé r. 1504. Ve slově „sás“ je zachována upomínka na německé osadníky, Sasy, které po tatarském vpádu r. 1241 usazovali uherští králové ve zrušených a méně obydlených krajích své země. Všechny tyto obyvatele, přicházející z Německa, Maďarů nazývali Sasy, bez ohledu na to, že většinou to nebyli Sasové, nýbrž Němci ze středního Porýní a z Flander. Samo Berehovo je v některých listinách ze 14. století nazýváno jednoduše „civitas Zaz“. Město samo bylo jednou z nejstarších privilegovaných osad na Podkarpatsku. Městská práva obdrželo někdy na počátku 13. století a král Béla IV je znovu potvrdil roku 1247. Význam Berehova vzrostl v r. 1271, kdy se stalo střediskem Berežské župy, jedné ze čtyř historických žup na Podkarpatsku.

Podobně jako v některých dalších sousedních městech, také v Berehově zavedli Němci pěstování vinné révy a dolovali tu i zlato. Ve 14. století bylo Berehovo pokládáno za nejživější město Horních Uher, zvláště za krále Ludvíka Velikého a jeho matky Alžběty, kteří zde zřídili svůj dvůr. V roce 1566 napadlo a zničilo město vojsko tureckého sultána Sulejmana I. Starý blahobyt a rozkvět Berehova zanikl, město kleslo na úroveň chudé vesnice. Jeho obnova trvala skoro celé půlstoletí. V tomto období byla ve městě postavena první nemocnice a zřízena i první škola. Těžký osud postihl Berehovo v r. 1657, když Poláci, vedeni knížetem Lubomirským, vtrhli do Uher. 17. června bylo město vypleněno, ohněm a zbraní zničeno, přičemž zahynula velká část obyvatelstva, které se Polákům postavilo na odpor.

Za povstání F. Rákóczyho se Berehovo stalo prvním střediskem protihabsburského odporu – dne 22. května 1703 vstoupili na místním tr-

Grandhotel Royal v centru města s kinem

žišti povstalci T. Esze a A. Kiss prapory odboje po předchozím vítězství nad oddílem župních ozbrojenců u nedaleké obce Bene. V r. 1705 bylo město svědkem jiné důležité události: 20. prosince tohoto roku zde F. Rákóczy vydal provolání ke šlechtě, aby se chopila zbraní proti císařské dynastii. V r. 1742 město postihla morová rána tak těžce, že vláda musela povolát nové osadníky, aby nahradili značný úbytek berehovských obyvatel. V letech 1781-1788 se v okolí města opětovně dolovalo zlato, ale protože se tato činnost nevyplácela, od dalších těžebních prací se upustilo.

V revolučním roce 1848 mělo město podružný význam a bylo na čas obsazeno ruskými vojsky. Po roce 1867 se mu uherská vláda snažila pomoci k novému rozkvětu, zejména udělením samosprávy v r. 1869, dále pak podporou výstavby městského centra, poškozeného požárem v r. 1880. Tehdy byl s vládní pomocí postaven župní dům a některé další budovy. Berehovo si však i nadále udrželo podobu pouze menšího úřednického města.

V počátečním období 1. světové války sídlilo v Berehově velitelství německého generála Linsingena, který zde soustřeďoval své jednotky a připravoval pozice proti ruské armádě, jež

sem táhla přes Karpaty. Po prolomení ruské fronty u Gorlice na jaře 1915 bylo město již jen pasivním pozorovatelem světové války. V březnu 1919, v období krátce po rozpadu Rakousko-Uherské monarchie, přechází moc v Berehově a okolí na několik týdnů do rukou komunistického direktoria, řízeného z Budapešti. Obsazení města rumunskou armádou v květnu téhož roku tuto krátkou epizodu ukončilo.

Po příchodu čs. úřadů do Berehova v září 1919 se město stalo nedílnou součástí Podkarpatské Rusi. V demokratických podmínkách Československa Berehovo zaznamenává významný rozvoj v hospodářské i kulturní oblasti. Tradiční výrobu domácího průmyslu ve městě představovaly Kontova továrna na roury a krytinu, Szircákova slévárna na mosaz, továrna na mýdlo Apollo, cihelny, palírna ovoce, továrny na víno a likéry, v okolí také těžba kaolínu, hrnčířské hlíny. Ve 20. a 30. letech 20. století byla vybudována moderní jatka, pila, obilní mlýn a sklad tabáku. Převážná část místního obyvatelstva se zabývala vinařstvím. Rozsah vinic v okolí Berehova – takřka 4000 ha - byl v té době největší v republice. Na vinicích se pracovalo od jara až do podzimu; bylo třeba zbavit lodyhy vinné révy odumřelých haluzí, okopat a pohnout zem, včas přivazovat nové výmladkové haluze a bránit se proti révokazu kropením celých vinic roztokem modré skalice.

V měsících září a října nastalo vinobraní. Pobyt v Berehově v této době byl nejen příjemný, ale i užitečný, obzvláště pro toho, kdo se rád léčil vinnou révou. Vinice oživaly zpěvem česáčů, hlavně když se ukazovala bohatá a zaslužená úroda. Avšak neurodilo-li se dost vína, nebyl ani chleba, tím méně radovánky. Po celém širém okolí byly známé delikatesní berehovské hrozny, zejména odrůdy jako Leányka, Semillon, Sauvignon, rýnský ryzlink a tramín, červené velínské. Státní vinné sklepy, založené v r. 1913, byly za čs. správy přebudovány a opatřeny moderními stroji.

(Dokončení na str. 10)

Vinná etiketa na láhvi berehovské produkce

Přehlížení dějinných faktů a ministerská byrokracie

České ministerstvo vnitra se nám představilo ukázkou neuvěřitelné byrokracie. V této souvislosti mi snad bude prominuta malá rekapitulace poměrů na Podkarpatské Rusi pro méně zasměšené. V prvních letech po připojení Podkarpatské Rusi k ČSR přicházeli naši lidé do této země, která byla sužována po staletí cizí nadvládou, bez citu pro národní potřeby ať už hospodářské nebo kulturní. Zatímco habsburská dynastie vývojově dospívala k pozvolné osvícenosti ve vztahu k poddaným národům a národnostem, po vytvoření státního dualismu (Rakousko-Uhersko) se projevila arogance uherské moci vůči podřízeným národům i přehlíživý poměr vůči Rusínům. Vedle kulturní zaostalosti byly žalostné i sociální poměry. Již dříve jsem se zmiňoval v našem listu o střetnutí dvou světů v sociální sféře – přístup nové čs. vlády k starým lidem byl na rozdíl od péče předchozích maďarských úřadů nebývale kontrastní. Zásluhou přílivu české imigrace nastalo zdravé oživení zdejšího života ve všech směrech - v sociální sféře, kultuře, ve

vytváření infrastruktury atd. Bylo též zastaveno skomírání národního sebevědomí. Češi se stali avantgardou ve směřování k modernizaci země. Věřili v budoucnost nového domova a ve svém zakotvení v pestré národnostní směsici našli nový životní smysl.

O to bolestivější bylo jejich procitnutí z lepšího světa při převratných událostech roku 1938. Jejich nadějná perspektiva se zhroutila a my jsme byli zasaženi krutými dilematy, co s sebou kromě holých životů vzít za hranice.

Ty jsme měli nařízeno opustit takřka do rána. Náš majetek se musel vtěsnat do bedny 2x2 metry. Poslední pohled patřil naší nemovitosti, o kterou v této chvíli nebyl větší strach než o naše životy.

V současnosti ovšem fandíme všem silám, které se snaží, aby naše majetky byly nám aspoň částečně uhrazeny. Moje zlobná poznámka v záhlaví článku se týká byrokracie u mých příbuzných, jejichž otec, spolujatel domku na Podkarpatské Rusi, byl nucen jako státní zaměstnanec zůstat v Chustu na území držené do 15. března 1939 naší vládou. Po tomto datu patřilo již Maďarům.

Protože však vzhledem k ozbrojeným potyčkám mu nebylo možno bez nebezpečí života z Chustu vycestovat (což se mu podařilo za velkých potíží o pár dní později), naše ministerstvo z těchto důvodů nyní odmítá žádost dědiců o majetkovou újmu akceptovat. Z podobné logiky vyplývá, že kdyby otec dědiců v přestřelce ve stanoveném termínu zahynul, svítla by tím naděje získat náhradu za těžce zbudovaný domek. Je těžké nenapsat na podobný byrokratismus satiru.

JAN ROMAN

K probíhajícímu řízení o odstranění majetkových křivd

Začátkem října 2009 zahájilo Min. vnitra ČR správní řízení podle zákona č. 212/2009 Sb ve věci odškodnění za nemovitosti, které zanechali naši rodiče na Podkarpatské Rusi. Někteří žadatelé již mají věc vyřízenou a peníze na svém účtu, jiní čekají na vyřízení rozkladu od ministra vnitra, zbytek nemá správní řízení ukončeno. Nutno přiznat, že ministerstvo vnitra má o každém případě dokonale jasno, zjistilo si spoustu podrobností a dokladů, o jejichž existenci neměli žadatelé mnohdy ani tušení. Také je nutno říci, že v případech, kde jdou zjištěná fakta ve prospěch kladného vyřízení, min. vnitra tyto doklady zohledňuje.

Bohužel ale ve většině případů se projevují negativa zákona, která se nejvíce týkají zejména skupin žadatelů – potomků bývalých státních zaměstnanců a bývalých legionářů-zemědělců. Také většinou těch, kdo opustili Podk. Rus po jejím připojení k SSSR. Také občané, kteří jsou potomci židovských majitelů, mají se zákonem problémy. Jmenované skupiny většinou nesplňují podmínku opuštění majetku v termínu dle zákona. V případě státních zaměstnanců jde o bývalé učitele, železničáře, poštovní zaměstnance, finance, četníky, úředníky a pod. Ti sloužili ČSR až do obsazení celé Podk. Rusi, které proběhlo ve dnech 15.3. až 18.3.1939.

(Pokračování na str. 8)

Foto František Vejpr

Autor textu Jan Roman na návštěvě Podkarpatské Rusi letos v létě

ZE ŽIVOTA RUSÍNŮ NA SLOVENSKU (I JINDE)

* Na Slovensku vznikla odbočka **Akademie rusínské kultury**. Světová akademie rusínské kultury je akademická a charitativní instituce založená v roce 2002 Stevenem Chepem s cílem stimulace nové práce a zachování bohatství a krásy rusínské kultury ve prospěch celého lidstva.

* Od 9. září je v košícké Tabačce k vidění **výstava fotografií** nazvaná **Rusňáci/Rusyns**. Jde o fotografický cyklus mapující minulý i současný život rusínské komunity, která byla nucena opustit domovy z důvodu výstavby přehrady Starina.

* Dokumentární film **Josef a jeho bratři** (režisérky Anny Hlaváčové), o kterém jsme v časopisu Podkarpatská Rus už několikrát informovali, byl uveden v září na 5. Mezinárodním filmovém festivalu Cinematik v Piešťanech.

* Obec Chmelová a Rusínská obroda na Slovensku uspořádaly 11. září **Chmelovské dni chleba**. Na programu byly výstavy, filmové projekce, folklórní vystoupení i ochutnávky tradičních jídel.

* **Den Rusínů na Makovici** se uskutečnil koncem srpna. Připravily ho místní organizace Rusínské obrody ve Svidníku a Cenině. Někteří účastníci sem přijeli na koních.

* Začátkem října oslavil **devadesátku** známý

rusínský a ukrajinský **spisovatel a folklorista Michal Šmajda**. Blahopřejeme!

* Dvě smutné zprávy: 3. září **zemřel lidový básník Nikolaj Hvozda**. Bylo mu čtyřiaosmdesát let. 2. září zemřel ve věku šestačtyřiceti let Ignác Červeňák, jeden z hlavních představitelů úspěšného dokumentárního filmu Marka Škopa *Iné svety*. Raper, zpěvák, komunální politik, občanský aktivista žil v osadě ve Svině.

* **Tradice starého nožřství** ožila v Čertizném a Habuře, kde se konala výstava nazvaná *Když ostří může pohladit duši*. Ruční výrobu nožů tu prezentoval Michal Zozulák, rodák z Čertizného.

* **Již šestá rusínská zábava v Bratislavě** proběhne 23. října v DK Zerkalovj haj. Oficiálně pokřtěn tu bude nový folklórní soubor Ruthenia, který na zábavě samozřejmě vystoupí.

* V Podhorodí, příhraniční obci v okrese Sobrance, proběhly už 38. **Podhorodské slavnosti**, tradiční folklórní setkání slovenských a rusínských souborů i jednotlivců. Jeho obvyklou a oblíbenou součástí byla i soutěž ženských družstev v lepení a vaření pirohů.

* První ročník festivalu **Rusínská vatra v Malém Svidníku** v polovině srpna tr. se nesl ve znamení rusínského folklóru a mnoha stovek

diváků. Účinkujících bylo přes stovku. Rusínská lidová hudba a tanec strhly bez výjimky všechny.

* Na konci srpna podali zástupci připravované strany **Náš kraj** na ministerstvo vnitra Slovenské republiky **návrh na registraci strany**. Vedle stanov, oznámení o sídle a potvrzení o zaplacení příslušných poplatků žádost obsahuje i podpisy věrné archy s podpisy občanů, kteří by vznik strany uvítali.

* Server idnes (www.idnes.cz) přinesl 23. srpna obsáhlý **článek o válečných bojích na Podkarpatské Rusi**, o statečnosti zdejších bojovníků i o smutném osudu jejich hrobů, které mizí pod odpady a křovinami. Autorem článku je Jan Gazdík.

* V Habite a Čertizném přivítali vzácného hosta: do kraje svých předků zavítal **Mons. Gerald Nicholas Dmo**, biskup pro eparchii řeckokatolických rusínských věřících ve Phoenixu v USA. Jeho dědeček Daňo, rodák z Habury, odešel do Spojených států za prací v roce 1911, jeho babička pocházela z Čertizného a jmenovala se Kuliková. Zajímavé je, že oba tehdy mladí lidé pocházející ze sousedních obcí se poznali až v USA.

(top)

Výprava Sokolů z pražského Smíchova na Mezipotocích; turisté vyšli z Trebušan a přes Pop Ivan směřovali po hraničním hřebeni k trojmezí hoře Stoh (1655 m)

Pohled na Pop Ivan od východu

Na převoz tábornického vybavení bylo možné pronajmout si koně

Jak se chodilo na horu Pop Ivan

Na sérii snímků z poloviny 30. let minulého století je zachyceno putování pražských Sokolů po nejvýchodnější hranici předválečné ČSR. V oblasti horní Tisy bylo péčí rachovského odboru KČST vyznačeno několik set kilometrů turistických cest, takže Rachovsko patřilo na konci 30. let k nejlépe turisticky značeným oblastem Československa.

Potřebám turistů sloužily v odlehlé oblasti čs.-rumunské hranice také tři obytné dřevěné chaty se sociálním zařízením, které byly původně postaveny pro potřeby delimitační komise, vyměřující novou hranici počátkem 20. let. Doprava a osazování hraničních mezníků, jejichž váha se pohybovala od 120 do 800 kg, musely být ve zdejších velehorských podmínkách mimořádně náročné.

Scénérie pohraničního hřbetu byla podle dobového průvodce „divoká, velehorská, jedna z nejlepších v zemi Podkarpatoruské.“ Z geologického hlediska se hřbet, tvořený rulou, svorem a vyvřelým trachytem, odlišoval od okolních hor, složených z měkkých pískovců.

Pohraniční hřebenová stezka na mnoha místech přecházela na rumunské území, a proto bylo turistům doporučováno s sebou mít pas s pohraniční propustkou.

**Stránku připravil
RADAN LÁŠEK**

Vrchol Pop Ivana Trebušanského (1940 m)

Chata KČST u hraniční hory Mezipotoky (1716 m)

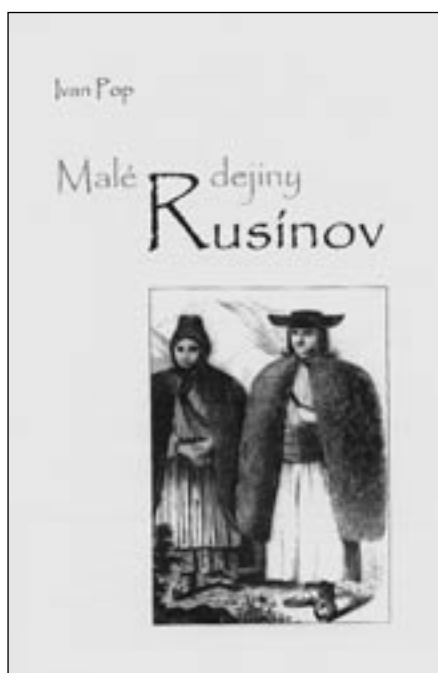

Ráno před chatou pod Pop Ivanem

Ústava ČSR a Podkarpatská Rus

(Dokončení z č. 2/2010)

Do pravomoci guvernéra spadalo rozhodnutí ukončit platnost nařízení viceguvernéra, jestliže je považoval za škodlivé pro Podkarpatskou Rus. Přitom se ale musel obrátit na vládu a žádat o schválení svého postupu. Místo Direktorria byla nyní zavedena Guberniální rada, jež měla velmi malé kompetence. Podle §4 změněného statutu volili 10 členů této rady obecní starostové, čtyři jmenovala vláda a v čele stáli guvernér a viceguvernér. Rada mohla jednat o věcech, které jí vláda nebo guvernér předloží k jednání. Statut však výslovně zdůrazňoval, že nařízení mohou být v naléhavých případech vydána i bez slyšení guberniální rady. Takto bezmocný orgán nemohl splnit ani stínovou úlohu sněmu.

Na Slovensku vyšla ve sličné úpravě pěkná a obsažná publikace s názvem *Malé dějiny Rusínů* historika Ivana Popa, rovněž autora článku na této straně. Knihu s četnými doprovodnými ilustracemi vydalo Sdružení inteligence Rusínů Slovenska.

Prezident republiky T. G. Masaryk jmenoval na návrh vlády dočasným guvernérem amerického Rusína Grigorije Žatkoviče, Čecha Petra Ehrenfelda viceguvernérem a Františka Bláhu administrátorem civilní správy Podkarpatské Rusi. Skutečná moc v zemi tak byla v rukou českého úředníka, viceguvernéra Petra Ehrenfelda. Viceguvernér byl přímým nadřízeným všech civilních státních úřadů, zprostředkoval styk mezi vládou a úřady Podkarpatské Rusi a spolupodepisoval všechny guvernérovy akty. Viceguvernér měl samostatnou rozhodovací moc a guvernér se mohl pouze odvolat k vládě. Bylo jen otázkou času, kdy mezi guvernérem Žatkovičem a viceguvernérem Ehrenfeldem vzniknou nepřekonatelné rozpory. Po desetměsíčním fungování v úřadu guvernéra podal G. Žatkovič demisi. V obsáhlém dopise vysvětlil

prezidentu své důvody. Demise představovala jistou formu protestu proti postupu pražské vlády na Podkarpatské Rusi, a to jak v otázce autonomie, tak i v postavení guvernéra, který je „guvernérem jen podle jména“. Žatkovič, vychovaný v právních normách přísného amerického federalizmu, zaručujícího rozsáhlou pravomoc guvernéřů jednotlivých států, to nemohl tolerovat. Svou demisi doprovodil veřejným prohlášením, že jejím hlavním důvodem byla snaha použít každého prostředku, který může napomoci tomu, aby se příslibená autonomie uskutečnila co nejdříve. Naznačil rovněž, že by mohl rozpoutat i zahraniční agitaci, a dokonce pohrozil, že v případě zamítnutí své demise zveřejní dokumenty kompromitující vládu a některé další československé činitele. Žatkovičova demise nebyla vládou přijata ihned, do konce března o tom vláda dokonce neinformovala ani prezidenta. Žatkovič opětovně žádal o přijetí demise a informoval o tomto svém kroku prezidenta republiky a novináře. Teprve potom tehdejší úřednická vláda Jana Černého začala se Žatkovičem vyjednávat. Jednání však nevedla k cíli, neboť vláda nehodlala přijmout ani jeden z jeho požadavků. Navíc v Maďarsku probíhal pokus exéřaře Karla I. o monarchistický převrat a vláda, která v prosinci 1920 odrazila pokus o domácí komunistický puč, se obávala projevit jakoukoliv „slabost“. Dne 16. dubna 1921 prezident republiky T. G. Masaryk Žatkovičovu rezignaci přijal.

Vláda se domnívala, že Žatkovičovo odstoupení zjednoduší politickou situaci na Podkarpatské Rusi a že její přímá jednání se zástupci tamních politických stran budou úspěšnější. Ministerský předseda Černý pozval k poradám do Prahy představitele podkarpatských politických stran včetně maďarských. Jednání byla zahájena 22. dubna a trvala celý týden. Nepřinesla však žádoucí výsledek ani pro vládu, ani pro podkarpatské politické činitele. Všechny podkarpatské politické strany prosazovaly v podstatě obdobné autonomistické požadavky jako Žatkovič. Jejich uskutečnění pražská vláda považovala za předčasné. Byla si přitom vědoma skutečnosti, že podkarpatské strany neměly masovou základnu. Většina obyvatelstva, zbídačelá válkou a okupací maďarskou komunistickou a rumunskou královskou armádou, byla politicky apatická. Proto si mohla vláda dovolit po neúspěšných jednáních nechat křeslo guvernéra Podkarpatské Rusi neobsazené až do roku 1923 a veškerou moc odezdat do rukou viceguvernéra P. Ehrenfelda. Ten, a rovněž i jeho nástupce A. Rozsypal, se soustředili na řešení palčivých sociálních problémů, agrární a školskou reformu, na budování moderní infrastruktury.

Demise G. Žatkoviče sice upozornila na nesrovnalosti v právních otázkách postavení Podkarpatské Rusi mezi zněním mírové smlouvy a Ústavou ČSR, ale v té době jejich řešení podle představ G. Žatkoviče a podkarpatské politické scény nebylo možné. Na Podkarpatské Rusi byl v důsledku války hospodářský a společenský život rozvrácen, společnost byla v patriarchálním stavu, politické strany se podobaly spíš zá-

jmovým klubům bez masové členské základny. Do země se nastěhovala spousta zkrachovalých maďarských komunistických snůlků, kteří ani po svém debaklu v Maďarsku nepřestali agitovat pro „světovou revoluci“. Navíc Československá republika zdědila po monarchii komplikované národnostní problémy, i když v menším rozsahu. V případě uskutečnění autonomie Podkarpatské Rusi v plném rozsahu se vláda i prezident proto obávali vzniku řetězové reakce požadavků představitelů početných národnostních menšin. Nikoli náhodou snil prezident T. G. Masaryk o 50 letech trvání Československé republiky; teprve potom by se podle jeho názoru tyto problémy mohly řešit bezbolestně. To platilo i pro Podkarpatskou Rus. Ta potřebovala nejméně 50 let pro srovnání své civilizační úrovně s ostatními zeměmi ČSR, hlavně pro zformování početnější majetné střední vrstvy, která by převzala odpovědnost za vedení společnosti bez národní a sociální demagogie, v jejíž pavučině se nacházeli v té ambiciózní době podkarpatské politici. Bohužel doba, vyměřena demokratickému Československu, a s ní i Podkarpatské Rusi, byla příliš krátká, necelých 20 let. Přesto její dědictví zůstalo trvalou hodnotou, zvláště pro Rusíny, pro něž další historicko-politické zkušenosti byly cestou od špatného k horšímu, a od horšího k dnešnímu chaosu politickému, národnostnímu, hospodářskému a kulturnímu. Východisko z něj je podle mého názoru v nedohlednu.

IVAN POP

K probíhajícímu řízení o odstranění majetkových křivd

(Dokončení za str. 6)

Potom paradoxně (i když dle dikce zákona pozdě) opouštěli území Podk. Rusi pod ochranou Velkoněmecké říše, protože mezitím došlo ke zřízení protektorátu Čechy a Morava.

(A to v té době a na tomto místě mnohým zachránilo život!)

Bývalí zemědělci-legionáři měli osud jiný. Agrese maďarských nacionalistů byla tak masivní, že museli být odsunuti dále do vnitrozemí, a potom po cca 14 dnech odjeli na Moravu a do Čech.

K dalšímu průběhu odškodňování, jak jsem již dříve slíbil, v současnosti konám kroky k nápravě zákona. Někteří senátoři slíbili v té věci pomoc. Doufám, že se vše podaří, tak jako se po 60 letech podařilo vůbec zákon protlačit. Myslím, že v příštím čísle našeho časopisu budou pro mnohé informace již lepší.

Ing. JOSEF HAVEL,

*předseda obč. sdružení Podkarpatská Rus
– náhrada majetkové újmy*

Vzpomínky na Mukačevo

(Pokračování z č. 2/2010)

Můj muž - „král Latorice“

Můj muž sice vstoupil ze začátku do služeb Latorice, ale pobyl u ní jen asi rok. Zařídil si svou vlastní kancelář inženýrskou a měl stále velmi mnoho práce. Byl největší firmou toho druhu na Podkarpatské Rusi a byly mu zemským úřadem v Užhorodě zadávány velké práce: regulace silnice, odvodnění, vodovody aj. Nejvíce pracoval na projektech, ale i stavby prováděl. Řeku Latoricu v celém jejím toku od Činadova až po Čop měl přeměřenou, takže se mohl nazvat „latoričním králem“. Zemský úřad v Užhorodě, kde byli znamenití Češi, měli ho v oblibě, takže byl prací přímo zahrnut. V posledních letech pracoval taky velmi mnoho pro ministerstvo národní obrany na Slovensku, kde měl zadány veliké práce s přemísťováním vesnice Valaškovce z Karpat k Humennému, parcelování pro novou vesnici z velkostatku Andrásyho a pak veliká zaměřování pro vojenskou střelnici v Karpatech. Tyto poslední práce nám zničil rok 1938 a 1939. Pracovali jsme v kanceláři poněkud sami, hlavně ze začátku, později mívali jsme i inženýry, ale byli to vždy Rusové (emigranti) a nestáli za mnoho, proto musel si tatka pracovat co nejvíce sám. Kresličské práce prováděl krásně švagr Jarda Preisler, jemuž se jako kreslič nikdo nevyrovnal. Mimo to byl u nás trvale pan Kocián z Nového Města, který kreslival i měřil, a který se v r. 1936 oženil s Maďarkou. S ní pak v r. 1938 musel se odstěhovat do Nového Města. Jinak u nás byl trvale ještě Josef Urban z Udav, tatkův bratranec, který se zapracoval jen s obecnou školou tak, že radil i pánům inženýrům, Rusům nebo začátečnickům. Jako figuranty měl nejraději tatka pracovníky ze Skotarského, několik dobrých rusínských lidí, kteří pilně a poctivě pracovali a rádi k nám šli na práci. Přes léto měřivali s tatkou dost daleko od svého domova, na řece Latorici, na jižní Podk. Rusi, i v Rumunsku nebo na Slovensku. Měli jsme tyto lidi rádi a při návštěvě Skotarského, nikdy jsme nezapomněli s nimi pohovořit.

Kancelář vyžadovala stále ježdění, a tak jsme koupili v r. 1932 v létě auto Škoda. Tatka i já jsme chodili do autokursu, jenže já jsem vynikala v teorii a s praxí to bylo horší. Když jsme si poprvé vezli svůj vůz domů z Užhorodu, byl to zvláštní pocit. A taky jsme ho hned při první cestě nabourali o telegrafní sloup na silnici, která byla v opravě a těžko se vyhýbalo. Protijedoucí autobus nás vylekal a vzali jsme to trochu více doleva.

Pak jsme jezdili Podk. Rusí. Tatka jezdil za svými pracemi a my s ním. Často jsme se někde na opuštěné silnici nebo cestě načekali i taky nastrachovali. Nejoblíbenější moje cesty byly do Užhorodu, Mukačevo mělo dost obchodů a pěkného zboží, ale užhorodské obchody mě víc přitahovaly. Bylo tam více obchodů českých se solidnějším jednáním a nikdy jsem neminula družstvo Legií, kde jsem vždy nakoupila. Často jsem pak ve válce blahorečila těm cestám, protože jsem byla zásobena prádlem i jinými věcmi. Do Užhorodu mimo krásy města vábily mě taky

trhy, na kterých se kupovala laciná lidová keramika. Nebylo jedné cesty, abych si nepřivezla něco z tohoto oblíbeného nádobí. Krásné byly cesty po řece Už nahoru, na Volovec a Skotarský, kde jsme často na čs.-polské hranici seděli, dýchali svěží vzduch karpatských pralesů a obdivovali krásu východní naší země. Další naše cesty bývaly na Volové, kde tatka stavěl severní magistralu a kde jsme poznali zase jiný ráz Podkarpatska. Mimo takových větších cest projždili a znali jsme dokonale okolí města Mukačevo, jižní část Podkarpatské Rusi, východního Slovenska. Podkarpatská Rus je země krásná a rádi na ni vždy vzpomínáme. Rádi bychom se tam vrátili.

V roce 1935 na jaře jsme koupili v Mukačevě, Zahradním městě, Mitrákova ul. 5 dům. V Latorici bylo sice krásné bydlení, ale u domu nebyl ani kousek zahrady a mně se zdálo, že děti jsou stále doma, uzavřené. Proto jsem toužila po vlastním domě a v Mukačevě to nebyl žádný problém dům buď koupit nebo postavit. Byl nám dohozen dům v Zahradním městě a zalíbil se nám svou výstavností, měl mimo kuchyně s pří-

Domek v Mukačevě

u nás spokojeni a líbilo se jim všechno, nejvíce se tam líbilo dědečkovi křížaneckému, který u nás býval každým rokem.

Dětem se tam líbilo oběma. Jarča měla dostatek kamarádek, takže se doma nezdržela. S Jendou Maškových, synem našich sousedů v Latorici, a s Jarkem Houdou proplétali se na koloběžce hlavním korzem a Pepa zase měl své království později v Zahradním městě s Jarkou Nedbalem a chlapci Špacovými. Jarča vychodi-

Radnice v Mukačevě

slušenstvím ještě 7 místností, pěknou zahradu, velké sklepy a hned se nám zalíbil. Měli jsme s ním mnoho starostí, protože dosavadní majitel, pan Mandula, nám dům prodal, ale nechtěl se vystěhovat. Dalo nám mnoho práce, než jsme ho dostali ven a pak ještě jsme s ním měli soud pro chodník, který při prodeji nevěděl, že je za něj dlužen, a pak na nás peníze vymáhal. Pro tyto všelijaké potíže, bylo mi zpočátku v domě úzko a stále jsem se bála dalších nepřijemností. Pak jsme si všichni zvykli a dům se nám líbil. Dali jsme do něho všude mnoho oprav, aby nám dobře vyhovoval, pořídili jsme si nábytek a mohli jsme žít šťastně. Tatka měl v domě dvě pěkné kanceláře se zvláštním vchodem. Na dvoře byla pěkná garáž, ve sklepech vždy dost pěkného dřeva parketového, které jsme na vagony objednávali z parketáren. Zahradu jsem za pomoci počernického dědečka upravila a pěkně osázela. Chtěli jsme ještě mnohé opravy udělat, ale už k nim nedošlo. Všichni, kdo k nám z Čech přijížděli, byli

la obecnou školou na kolika místech – chodila do Růžové ulice, do Nedeceyovy, taky do akademie, třídy byly roztroušeny po celém městě. Jarča pak chodila do gymnázia, ve 3. třídě, v r. 1938 musela se v Mukačevě s gymnáziem rozloučit, protože jsme museli utéci do Čech. Pepa byl tenkrát ve 3. třídě obecné. Všecko naše snažení bylo marné, zanechali jsme tam kolikaletou práci, majetek a museli jsme odejít.

Měsíc říjen 1938 byl pro nás plný nejistoty. Hned se říkalo, že Maďari zaberou část i s Mukačevem, hned zase, že jen po Červenou krčmu. Každý se chystal takových zpráv a buď nařikal nebo se utěšoval, že snad tam přece jen zůstaneme. Chuť k práci nebyla a nepracovalo se. Kancelář u nás stála od mobilizace. Jarda odjel na Křižánky s dědečkem, který k nám přijel zrovna do nejhoršího ve dnech mobilizace.

IRENA PREISLEROVÁ
(Pokračování v dalších číslech)

Foto archiv

Berehovo - město, kde se daří dobrému vínu

(Pokračování ze str. 5)

Vykupovaly úrodu vína jednak ze státních vinic, jednak od soukromých výrobců. Jejich kapacita činila 18 000 hl vína, nacházely se v nich sudy s objemem 120 až 400 hl.

Ve druhé polovině 30. let dosáhl počet obyvatel Berehova kolem 22 000, z toho bylo Rusínů 3 tisíce, Čechů a Slováků kolem 3 tisíc, silně byli také zastoupeni Židé. Maďaři tvořili přes polovinu obyvatel města. V Berehově v té době vycházely desítky knižních titulů a několikalety noviny a časopisy v maďarštině. Aktivně zde působily maďarské vzdělávací spolky, stálý divadelní soubor, fotbalový klub BFTC. Jeho hráč, berehovský rodák G. Kalocsay, hrával později v barvách pražské Sparty a třikrát reprezentoval ČSR, včetně finálového zápasu s Itálií na mistrovství světa v r. 1934. Město bylo přirozeným centrem kulturního života maďarské menšiny na Podkarpatsku. Z tohoto prostředí pocházeli např. známá operetní zpěvačka S. Fedák, hostující na scénách Budapešti, Vídně a jiných evropských měst, nebo spisovatel B. Illés, autor románu Karpatská rapsodie. Berehovo a jeho okolí bylo volební základnou také pro některé senátory nebo poslance maďarské národnosti, působící v parlamentu Československé republiky.

V berehovských kinech se často promítaly i filmy z Maďarska. Podle vzpomínek pamětníků sloužily prostory kina na Moravské ulici také jako středisko pro odvody branců. Směrem ke kinu proudily zástupy rekrutů – nejvíce bylo slyšet odvedence maďarské národnosti. Zpívali svou rekrutskou písničku, která zněla přibližně takto: „Olomóczi hetes három emeletes visznek katonának“ (ve volném překladu: „Berou nás za vojáky k 7. olomouckému pluku, který sídlí v třípatrové budově“).

Pokud jde o berehovské Rusíny, ti měli oproti období před r. 1919 přece jen lepší možnosti ke vzdělávání ve vlastním jazyce – v měšťanské (nižší střední) škole a na gymnáziu. Mnozí z těchto rusínských studentů pod vlivem působení ukrajinských profesorů-emigrantů postupně získávali ukrajinské národní povědomí; neplatilo to však patrně pro všechny.

A jak žili po společenské stránce místní Češi a Slováci? Ve městě aktivně působil zejména Sokol s vlastním spolkovým domem a tělocvičnou. V blízkosti železničního nádraží se na tenisových kurtech situovaných u státních

Vojenská přehlídka 10. jezdeckého pluku na Masarykově náměstí ke státnímu svátku 28. října 1933

domů pro zaměstnance ČSD scházeli sportovci. Hojně byly navštěvovány Duškova česká hospoda na začátku Ruské ulice, Polákův hostinec u křižovatky v centru města a Donáthova zahradní restaurace na Hlavní ulici. V družné společnosti, scházející se obyčejně na konci týdne v kavárně Grandhotelu Royal, padla za oběť nejedna láhev dobrého berehovského moku při karetní hře – nejčastěji se hrály taroky –, nebo při billiáru. Český ochotnický spolek (měl 28 členů) připravil ročně několik představení, na divadelní scéně účinkovali také ochotníci z Čs. obce legionářské a Sokola.

Nelze opominout významnou úlohu, kterou měl ve městě 10. jezdecký pluk. Berehovská posádka byla ustanovena v září 1920 a zrušena v r. 1938. Jádrem posádky tvořil zmíněný jezdecký pluk, ve kterém sloužilo několik vynikajících důstojníků, např. čelní představitel protifašistického odboje na Slovensku za druhé světové války a pozdější generálové MVDr. M. Ferjenčík a J. Nosko. Jezdecký pluk se v r. 1936 přestěhoval do moderních kasáren v Mukačevě. Součástí posádky byl také III. prapor 19. pěšího pluku.

Kulturní a zábavné aktivity vojáků byly mnohostranné, od tradičních plesů důstojníku a rotmistřů, přes různé odborné přednášky až po sportovní činnost (kopaná, lehká atletika). Událostí roku byly dostihy, pravidelně pořádané na podzim na berehovském závodistišti pod patronátem 10. jezdeckého pluku. Soutěžilo se o pohár pluku – vedle vojenských závodníků se dostihů zúčastňovali reprezentanti Státního hřebčince v Turja Remetách a rovněž jezdeckých klubů z celé republiky. Dostihy byly vítanou společenskou příležitostí pro starostu města E. Ortutaye, pro členy městského zastupitelstva, okresního hejtmána J. Košvance, poslance, hosty ze Zemského úřadu v Užhorodu i pro širokou veřejnost. Zkrátka, takovou událost si berehovská smetánka nemohla nechat ujít.

K tomu bych rád dodal, že vztah obyvatel města k armádě se postupně měnil kladným směrem. Po počátečním odmítání veřejností, způsobeném změnou státního poměru po r. 1919, se vojáci, obzvláště elegantní dragouni stávali součástí života města. Jistou roli zde sehrálo i jazykové sblížení: na jedné straně si místní obyvatelé pasivně osvojili češtinu,

na straně druhé se alespoň část důstojníků a gážístů naučila maďarsky nebo rusínsky. Přítomnost posádky měla hmatatelně pozitivní důsledky i pro hospodářský život města. Po jejím odstěhování do Mukačeva kvůli zastaralým kasárnám si otcové města, obchodníci i živnostníci, náhle uvědomili ztrátu důležitého stimulu pro rozvoj Berehova.

Je nepochybné, že čeští a slovenští odborníci byli přínosem pro město i v některých jiných oblastech. V čele státní nemocnice, ve své době nejmodernější na Podkarpatsku, uvedené do provozu v r. 1935, stál primář MUDr. S. Veselý, působila zde řada předních chirurgů, např. MUDr. F. Engel, v 60. letech náčelník Ústřední vojenské nemocnice v Praze. Ve funkci správce nemocnice pracoval vlastenec E. Truhlář, který byl v r. 1942 popraven nacisty za činnost v odbojové vojenské organizaci Obrana národa. Stavitelé arch. J. Hamáček a ing. M. Tvaroška realizovali v Berehovu řadu staveb ve státním i soukromém sektoru, v silné konkurenci si úspěšně vedlo zastoupení Slovenské banky pod vedením B. Podivínského nebo společnost pro mléčný průmysl Karpatia v čele s podnikatelem J. Prokopcem.

Ve 30. letech býval častým hostem Berehova akademický malíř J. V. Sila, krajinář z Lačnova u Poličky. Říkával, že Podkarpatsko je Evropa, Balkán i Orient pod jednou střechou. S velkou chutí vyrážel z Berehova do terénu po celé zemi, kde nacházel mnoho objevných namětů. Obdobím třídních bojů v Berehovu, přesněji stávkou cihlářských dělníků v r. 1925, se v básni „Bludný kámen“ inspiroval spisovatel a básník J. Hanzlík. V této souvislosti bych se rád zmínil, že z Berehova pochází plejáda českých i rusínských osobností v oblasti kultury a vědy: R. Kalčík, autor knihy „Kráľ Šumavy“, která sloužila jako předloha ke stejnojmennému filmu, Z. Soukupová, akademická sochařka a sběratelka jihočeského písňového folklóru, P. Janečková, sopranistka olomoucká a opavské divadelní scény, V. Sočka-Boržavin, básník a spisovatel, akademik M. Pichal, bývalý ředitel Ústavu termomechaniky a další.

Navštivte Berehovo, sáhněte si na tep jeho dějin a seznamte se jeho pamětihodnostmi přímo na místě! Bude se vám tu líbit.

VLADIMÍR KUŠTEK

Poštovní razítka se známkou TGM

Z odjezdu rodin zemědělců – legionářů po vyhnání v r. 1938

Čeští legionáři-zemědělci dostali možnost koupě zbytkové půdy z maďarských velkostatků na Podkarpatské Rusi, kde hospodařili až do října 1938. Protože tyto legionářské vesnice ležely přímo u hranic s Maďarskem, byli jejich obyvatelé jako první ohrožováni na životech maďarskou agresí. Proto byly tyto rodiny přesunuty 25. a 30. října 1938 dále do vnitrozemí a odtud evakuovány. Snímky, které byly získány při řešení odškodnění, pochází z archivu Mgr. Alexeje Bezděka a zobrazují odjezd těchto rodin k příbuzným na Moravu a do Čech.

(jh)

KRÁTCE ODEVŠAD

* **Zakládající schůze nové odbočky SPPR v Brně** se konala koncem června tr. Byl na ní zvolen výbor ve složení: předsedkyně Ing. Dita Desová (tel. 737 934 150, mail desova.d@seznam.cz), místopředseda Ing. Josef Havel (Pellicova 35 602 00 Brno, tel. 543 217 599, mail havel.j@centrum.cz), pokladník Ing. Vladimír Pokorný (Hoblíkova 30, 613 00 Brno, tel. 545 582 620). Zprávy prosím posílejte na mail ing. Havla, sídlem odbočky je Pellicova ul. 35 v Brně.

* **Skejušan úspěšně reprezentoval v Polsku.** Rusínský folklorní soubor Skejušan se zúčastnil 8. MFF národnostních a etnických menšin v polské Legnici, který se konal s názvem „Svět pod Kyczrou“ 3. – až 6. 7. 2010. Děkujeme za vřelý přítel a výbornou organizaci tohoto festivalu, jmenovitě panu ng. Jiřímu Starzyńskému a jeho týmu. Vystupovali jsme pro rusínskou menšinu žijící v tomto městě a okolí, samozřejmě i pro širokou veřejnost. Doufáme, že toto setkání nebylo poslední.

Eva Loudová, Skejušan

* Místo sochy Lenina **památník biskupa Bačinského** vznikne v Užhorodě: Užhorodská radnice se rozhodla převést bezplatně velkou sochu V. I. Lenina do vlastnictví užhorodské řeckokatolické církve. Předpokládá se, že z bronzového památníku bude odlita socha biskupa řeckokatolické církve a rusínského národního buditele Andreje Bačinského, který žil v Užhorodě v 18. století. Nová socha bude

pravděpodobně stát na užhorodském Katedrálním náměstí. Ostatně, Lenina potkal podobný osud také v ukrajinském městě Sambor nedaleko Lvova – byla z něj odlita socha s názvem Matka Ukrajiny...

* V Prešově byla ustavena **Mezinárodní asociace rusínských novinářů.**

* V řeckokatolické katedrále sv. Klimenta byla 29. 5. 2010 sloužena **děkovná bohoslužba za věrné kněze**, kteří zachovali věrnost řeckokatolické církvi v době jejího zákazu za komunistické totality. Letos totiž uplynulo 60 let od nechvalně známého prešovského „lžisoboru“, na němž byla řeckokatolická církev v Československu delegalizována. Děkovnou sv. liturgii sloužil ap. exarcha Mons. L. Hučko za účasti apoštolského nuncia Mons. D. Causeura a kněží z farností exarchátu.

* Pod heslem **Karpatští Rusíni – jeden nerozdělitelný národ!** se na hoře Kreminec (1221 m. n. mořem) – v místech, kde se stýkají hranice Slovenska, Polska a Zakarpatské Ukrajiny – ve dnech 11.–12. července tr. konalo už třetí mezinárodní setkání rusínské mládeže evropských zemí.

* Hodnotná a inspirativní historická publikace **Dějiny Ruska XX. století, 1939–2007** byla představena v pražské Slovanské knihovně. Dvoudílná kniha v ruském jazyce (nakl. Astrel v Moskvě) je první „nesovětskou“ vědeckou prací o moderních dějinách země. Pojednává ruské dějiny ze zorného úhlu mravnosti.

* Na Mezinárodním festivalu archivních a restaurovaných filmů Il Cinema Ritrovato (26.6. – 3.7.2010 v italské Bologni), získal cenu za nejlepší znovuobjevený film na DVD **český film Marijka nevěrnice**, u jehož vzniku stál Národní filmový archiv. Dnes už klasický a slavný film, který čerpá své téma z Podkarpatské Rusi, natočil v 30. letech minulého století český spisovatel a režisér Vladislav Vančura podle námětu I. Olbrachta.

* Na výstavě v Galerii Pod radnicí v Ústí nad Orlicí, kde se představili výtvarníci a pedagogové partnerských uměleckých škol z Ústí nad Orlicí a Prešova vystavovala v létě svá díla také **rusínská výtvarnice Anna Gajová**. (Její výstavu obrazů dřevěných kostelíků na východním Slovensku uspořádala před časem také naše Společnost.)

* Na webu www.rusyn.sk lze najít **kompletní vydání rusínských novinek** (v sekci infoRusyn), anekdoty a humorné historky ze života Rusínů (v sekci Ujko Vasí!). Ujko Vasí! má svoji skupinu také na **Facebooku** (na adrese <http://www.facebook.com/group.php?gid=112052512170105>).

* Na webu se lze dovědět také o **sakrální architektuře** na Podkarpatské Rusi; detaily na www.oks.netkosice.sk/drevenecerkvi/index.html v části projekt <http://www.oks.netkosice.sk/drevenecerkvi/projekt.html>.

(ap)

Na vojně byli i Moravané!

Se zájmem si vždy prohlížím Váš časopis, ale v čísle 2/2010 v článku s názvem Jak se sloužilo ... v Mukačevu od autora Radana Láška na straně 7 mně nemile překvapily tyto pasáže: „Pro odvedence z Čech byla služba...“, „Na mladé vojáky – chlapce z Čech...“ Pan Lášek nemá povědomí o zemích, které se nachází v tomto státním útvaru či na území tehdejšího Československa, z jehož doby se uvedený příspěvek týká? Či si snad má čtenář myslet, že muži na území Moravy nebyli povinováni základní vojenskou službou? V jednom z vašich starších čísel jsem se dočetl o postesku nad tím, jak je požadovaná autonomie Rusínů jejich země, tedy Podkarpatské Rusi, neustále přehlížena ukrajinskými politickými institucemi a to i v současně, údajně demokratické (!) době... Stejná nehoráznost se děje i zde a to v případech oprávněných snah o obnovu samosprávy moravsko-slezské země.

Aleš Macek

alesmacek@gmail.com

(Pozn. red.: Musíme se Radana Láška zastat: Těmi „odvedenci z Čech“ jistě mínil i moravské chlapce a nechtěl je žádným způsobem opomí-

nout. Často se prostě používá – a Moravané se kvůli tomu pochopitelně, i když ne vždy smyslně zlobí – pro Čechy i Moravany souhrnně označení „Češi“, čímž jsou míněni i občané žijící na Moravě. Vždyť jsou české národnosti. Nebo snad ne?)

Kdo znal Václava Holíka?

Můj prastrýc Václav Holík, o jehož osudy se zajímám, pracoval v třicátých letech min. stol. (asi do roku 1938 či 39) jako železniční zřízenc v nádražním domku na trati Kostryna/Velký Bereznyj. Kde přesně, to nevím. Pouze z vyprávění mého otce se o Václavu Holíkovi a jeho působení dovídám, že byl vysoký, silný blondák se spoustou vlasů. Na Podkarpatské Rusi se oženil s místní obyvatelkou. Prosím, kdo něco o něm víte, ozvěte se mi! Rád bych něco o osudech Václava Holíka zjistil. Dávám dohromady rodopisné dílo o mém rodu Holíků původem z Bořeňovic u Benešova a materiály takto získané bych do tohoto rodopisu začlenil.

Jan Holík, Pejevové 3133/28, 143 00 Praha 4
rodholiku@seznam.cz

(Pozn. red.: Blíže o Václavu Holíkovi v textu na této straně dole.)

V Sevuši je zájem o časopis

Při vám po našem návratu z Podkarpatské Rusi, kde jsme v červenci strávili jeden týden. Navštívili jsme jižní část, mimo jiné jsme byli ve městě Sevuši. Se zájmem jsme si přečetli v časopise Podkarpatská Rus číslo 2/2010 článek Obrázky ze Sevuše autora Vladimíra Kušteka. Pokud autor článku nebude mít námítky proti přeložení své stati do ukrajinštiny a publikaci v týdeníku *Novyny Vynohradivščyny*, který vychází právě v Sevuši, rádi bychom jeho článek nabídli k otištění v tomto časopise. Číslo PR s článkem pana Kušteka jsme jim darovali. K této aktivitě nás inspirovala skutečnost, že po příjezdu do Sevuše mi bývalý starosta Sevuše a náš přítel Mychajlo Popovič přinesl dva výtisky uvedených novin, v nichž byly uveřejněny i naše články. Tento týdeník publikuje i historické texty, a tudíž bychom mu rádi také něčím přispěli.

MUDr. Jiří Urban, Brno
mudr.urban@post.cz

Václav Holík

* 4. 12. 1896 v Bořeňovicích

+ 22. 2. 1976 v Městci Králové

Osudy mého prastrýce Václava Holíka jsou spojeny též s Podkarpatskou Rusí. Můj otec Jan Holík (*1924) o něm píše ve svých Pamětech kromě jiného toto:

„Byl to tulák a dobrodruh. Vysoký, silný blondák se spoustou vlasů. Táta o něm říkal, že to byl „tygr“. Na začátku 1. sv. války mu bylo asi 18 roků, když jel, jak byla povinnost, s koňmi, s takzv. „trénem“ pro vojenské účely. Domů se ale nevrátil, dal se dobrovolně na vojnu, a to bylo, prosím, ve válce. Někde v Haliči ho Rusové zajali a dostal se prý až na Sibiř. Byl pak snad v našich legiích. Václavovi však nebylo co věřit, rád si vymýšlel, až tomu sám věřil. Pak se prý dostal do Turecka, na Balkán, do Srbska, Maďarska a když se utvořila Čs. republika, zůstal na Podkarpatské Rusi. Oženil se s jakousi Rusínkou-Maďarkou a byl u dráhy v drážním domku na trati Kostrina – Velký Bereznyj. Tam se měl moc dobře. Jako Čech měl slušný stálý plat a v tom chudém kraji znamenal pána. Měl prý i truhlářskou dílnu, kde dělal ze záliby pro Rusíny nábytek a oni mu nosili, co měli. Václav tam byl oblíben, nikoho se nebál a měl respekt i mezi pytláky a pašeráky. Můj táta tam u něj nějaký čas byl a tak vše vím od něho. Jednou, když byl u nás v Petroupimi, vypravoval tuto historku: Na Podkarpatské Rusi se věřilo v čarodějnice. Jednou se prý pohádal s manželkou a vyhodil ji z dílny s tím, aby se k němu již nikdy nevracela. Řekla mu „ty mě ještě rád zavoláš zpátky“. Za

krátký čas začal pocívat bolesti a píchání po těle, které nikdy neměl. Když se to stupňovalo a začal viditelně chřádnout, tak ji zavolal zpátky domů a brzy na to ho bolesti přestaly. Když se jednou přehraboval v kůlně, našel prý zahrabanou svoji košili a v ní zapíchané špendlíky v těch místech, kde pocítoval píchání.

Když v roce 1938 zabírali Podkarpatskou Rus Maďari, odstěhoval se do Čech, též ke Kolínu, a to do Velimi. Co tam dělal, nevím, ale pak se odstěhoval do Poděbrad, kde žil již jako vdovec a měl hezky zařízený byt na náměstí. Poslední dobou byl zaměstnán v zelenině a když byl jeho bratr Jarďa v Poděbradech, říkal, že ho obdivuje, jak ještě v 80-ti letech jezdí s rudlem a hází těžké bedny se zeleninou jako nic. Václav jezdil též na návštěvy do Rožďalovic k mému otci. Někdy mu pomáhal v práci a prý to jen lítal. Ale povahu měl divnou. Ženy, u kterých táta hospodařil, chystaly oběd a Václav nikde. Prostě se sebral a odešel.

Zemřel v Poděbradech a musel tam být známý. Já jsem jednou byl v Poděbradech a na náměstí se u jednoho staršího pána na Václava zeptal. Řekl: „jó toho znám, takový starý pán – vazba, chodil sem do hospody“. Já jsem ho viděl naposledy při pohřbu jeho bratra Jarďy v Praze u sv. Ludmily na Náměstí Míru. Sešlo se přibuzenstvo a též jeho bratr Jan. Když bylo po pohřbu, Václav seděl v autě a my jsme stáli se strýčkem Jendou, který byl hajný, velmi milý člověk a snad jediný z Holíků mírné povahy. Václav ho prý kdysi zle pomluvil, a tak spolu nemluví. Přišla Jarďova žena, že prý by s ním chtěl Václav, který seděl

Archiv Jiří Kaze

Usedlosti legionářů-zemědělců ve vesnici Svoboda na Podkarpatské Rusi

v autě, mluvit. Asi se chtěl smířit. Jenda řekl: tak ať přijde ke mně, já za ním nepůjdu. Václav nešel, a tak spolu již nikdy nemluví. Takové to byly hlavy paličaté. Jinak byl Václav šikovný, uměl se postavit ke každé práci.“

Vojenská anabáze Václava Holíka (údaje z Vojenského archivu v Praze):

- od r. 1914 na ruské frontě v 88. p. pluku
- r. 1916 přesun k maďarskému Szolnoku
- pluk dále směřoval do Albánie
- 12.7.1918 byl Václav Holík zajat v Albánii u města Berat
- 7.10.1918 se vyskytuje v Galipolli
- 17.10.1918 v italském Avezzanu zařazen jako střelec, složil vojenský slib

(jh)